
מראה מקומות- עניני הלכה

יבמות דף קד'

נסדר ע"י אשר יעקב מילמן

רב דקהל שערי תפילה

פסעיק, ניו ג'רסי

AsherMillman@gmail.com

לע"נ ברוך בענדיט וברכה גרוס ע"ה
by Mr. & Mrs. Duvy Gross

לזכר נשמת

מנחם מנדל בן משה ושרה בת משה צבי ממשפחת אדלר
קעפל בן אליעזר ופריידל בת אליעזר ממשפחת מילמן
צבי מנחם בן שמעיהו וחיה לאה בת נפתלי הערצקא ממשפחת
רייכמאן

A Chaburah on these מקומות מראה is posted weekly
and can be accessed via www.dafaweek.org, emailed,
or on the app.

507– Daf– Week

info@dafaweek.org

חליצת איטר ודינים אחרים של איטר בהלכה

• בגמ' מבואר שיש דין ימין בחליצה. אכן לא מוזכר מהו הדין באיטר. והרמב"ן חוקר זה ופוסלו אפילו בדיעבד שדין זה תלוי בימין "ואין לו ימין." אכן הסמ"ג חולק עליו שאיה"נ שהוי איטר אבל עדיין יש לו ימין וחולץ בו אע"פ שהוא איטר. והשלט"ג פסק בשם הריא"ז שצריך לחלוץ בשניהם מספק. והטור הביא שיטות הנ"ל וחידש מעצמו שיחלוץ משמאל שלו וכן הכריע למעשה. ויוצא עכ"פ ד' שיטות.

• בשו"ע הביא רק שיטת השלט"ג ושיטת הרמב"ן והכריע שיחלוץ בשניהם. אכן אף בדעה זו יש מח'. הבאר היטב חוקר אם יעשה שניהם בב"א או שיעשה זא"ז. וגם הוסיף שם שאם מחמת עקימה א"א לחלוץ מותר ליבם ואין זה מתנגד לחרם דרבינו גרשום ולכ' ה"ה לשאר פסולים של פרק זו שאם א"א מתירים ליבם.

• ובאמת יש דינים אחרים שאין איטר הולך אלא אחר ימין העולם. בשו"ע איתא שמניחים המזוזה בימין הפתח והט"ז מסביר שצריך ביאתך ודרך כלל באים ברגל ימין. והרמ"א מוסיף שה"ה אפילו לאיטר שלא להפך מזוזה שלו אע"פ שמכניס בשמאל. והש"ך מסביר ב' טעמים לזה, א' שיש אחרים בבית, ושני שאפילו אם דר לבדו אי"ז דומה לתפילין שהוי חובת הגברא אלא חובת הבית. אכן רע"א מציין לדברי המרדכי עצמו שהוא מקור לדין זה ומשמע שאם דר לבדו מניח בשמאל.

• רמב"ן יבמות קד.

• סמ"ג עשה נא'

• שלטי גבורים יבמות

דף לג' מדפי הרי"ף

• טור אבה"ע קסט'

• שו"ע שם ס"ק כה'

• באר היטב שם

• שו"ע יו"ד רפט' ב'

• ט"ז שם ס"ק ג'

• ש"ך שם ס"ק ה'

• הגהות רע"א שם

אחד זה ואחד זה לא יצא, הדר אמר רבא אחד זה ואחד זה יצא, מאי טעמא⁵⁵ מצות לאו ליהנות נתנו, אלמא אי נתנו ליהנות, כיון שאם יצא נהנה ועבד איסורא, ואי לא יצא לא עשה ולא כלום ונמצא שלא נהנה, אמרי' דלא יצא⁵⁶.

ושל תקרובת ע"ז. נ"ל כגון שזבח שור לפניה ועשה מעורו סנדל⁵⁷, אבל מה שפירשי' ז"ל⁵⁸ שהקריבוהו ומסרוהו לפניה לשום דורון, לא מחזור לי, משום דבעינן משתבר כעין פנים, כדאינתא בפרק ר' ישמעאל שבמסכת ע"ז⁵⁹.

[קד, ע"א] טה לחלן בימין⁶⁰ אף כאן בימין. צריך לעיין, אטר במה חולץ, אי בשמאלו שהיא ימין כל אדם, או בימינו שהיא שמאל כל אדם, או אינו חולץ כלל⁶¹. מצינו לענין תפילין שהן בשמאל, שהאטר מניח בשמאלו שהיא ימין כל אדם, ושולט בשתי ידיו מניח בשמאל שהיא שמאל כל אדם⁶², אלא יש לומר, התם ידכה כתיב, יד כהה⁶³, ואטר יד כהה שלו זו היא ימינו של כל אדם. וגבי כהן תנן בבכורות⁶⁴, השולט בשתי ידיו רבי פוסל וחכמים מכשירין, ותנו רבנן⁶⁵ אטר בין ביד בין ברגל פסול, ויש מפרשים, דהתם לאו משום דבעינן עבודה בימין והאי לית ליה ימין, אלא משום דכחישותא אתחילא ליה בימין, ואע"ג דשולט בשתי ידיו כשר, התם משום דבריותא אתחילא ליה בשמאל, אבל אטר כחישותא היא ודאי⁶⁶. ורש"י ז"ל פירש שם⁶⁷, משום דבעינן עבודה בימין, מדאמרינן בפרק ב' דובחים⁶⁸, יד יד לקמיצה רגל רגל לחליצה אוון אוון

לרציעה, וזה שהוא אטר אין לו ימין, ומסתייע האי פירושא, מדתנן במתניתין דאלו מומין⁶⁹, שולט בשתי ידיו ר' פוסל וחכמים מכשירין, ולא תנן אטר פסול לדברי הכל, אלמא אינו פסול משום מום, דלאו כחישותא ולא בריותא אית ליה טפי משאר אינשי, אלא משום שאין לו ימין הוא פסול⁷⁰, וכיון דאין לו ימין אף לחליצה פסול, שהרי עבודה וחליצה ממצורע למדנו, יד יד לקמיצה רגל רגל לחליצה⁷¹, ובמסכת חולין נמי בפרק גיד הנשה⁷², בעי ר' ירמיה, בתר דידיה אזלינן או בתר מיניה אזלינן, ולא איפשיטא, אלא דאי מהתם חולץ בזו ואח"כ בזו ומסתלק מן הספק, ואם אין לו ימין כמו שפירשנו, אינו חולץ כלל. וכיון שאין גמר⁷³ בדבר לא יחלוץ⁷⁴.

[קד, ע"ב] הא דאמרינן, מאי טעמא לאו משום דלאו בני קריאה נינהו, ומסקנא הכי. קשיא לך, והרי חרש שדברו חכמים בכל מקום שאינו שומע ולא מדבר⁷⁵, והרי הוא כשוטה, וכיון שכן בלאו קריאה נמי היאך יחלוץ, והא בעינן עד שיתכוונו שניהם⁷⁶, ולקמן נמי בפרק ב"ש⁷⁷ מוכח הכי, דבחרש שאינו מדבר ואינו שומע עסקי', וקאמר דמעכבא ב' קריאה, ואמאי תעכב בהו דעה, דהא בעינן כוונה, ועוד, דתניא בתוספתא⁷⁸, חרש שנחלץ וחרשת שחלצה והחולצת מן השוטה וכן שוטה שחלצה והחולצת מן הקטן וכן קטנה שחלצה⁷⁹ תצא ושלושה עשר דבר בה, והא שוטה קריאה לא מעכבא בה ומעכבא בה דעה, ואיכא למימר, אע"פ שחרש

55 בכ"ב ליתא למלים: מאי טעמא, וכן ליתא לפנינו בריה שם. 56 וברשב"א: דכשאתה אומר יצא עכשיו הוא שנהנה וא"כ הוה לן למימר חליצתה פסולה כרי שלא תהנה ולא תעבור, ועיין מש"כ בזה הערוך לנר והישרש יעקב, ועיין בט"א ר"ה כח א ד"ה שלמים מש"כ בהא דלא יצא, ועיין ביצועות יעקב סי' קסט ס"ק יד שכתב ליישב קושיות רבינו, דבחליצה יש גם קנין כמש"כ החכ"צ המובא לעיל הערה 51, ואף שעשה איסור בקנין הקנין קיים. 57 וכ"פ הרשב"א והריטב"א. 58 ד"ה של תקרובת ע"ז. 59 נ ב. וכה"ק הרשב"א והריטב"א, ועיין בתוס' חד מקמאי ובמאירי עמ' 382 ובהערות. 60 לפנינו: דימין. 61 וברשב"א כתב שנסחטקו רבותינו הצרפתים אם חולץ בשמאלו או בימינו או בשתייהן או שאינו חולץ כלל. ורבינו כתב כאן רק שלש ספקות, אלא דבסמוך בסוף הדיבור כתב רבינו, דאי משום הגמי' בחולין צב ב חולץ בשתייהן מספק, ועיין

בחולין שם בדברי רבינו ובחידושי הרשב"א. 62 מנחות לו א. 63 כדברי רב אשי מנחות שם. 64 מה א. 65 שם ע"ב. 66 וכ"כ ברשב"א חולין צב ב שי"א שכהן אטר שהוא פסול לאו משום דבעינן עבודה בימין אלא משום מום. 67 בכורות מה ב ד"ה אטר ברגל. 68 כד, ב. 69 בכורות מה א. 70 בנדפס נוסף במרובעות: פי' ומשויה לא תנן במתני' דאטר לד"ה פסול כיון דלחכמים לאו משום מום פסול. 71 וכ"כ רבינו בחולין צב ב ד"ה הא דבעי ר' ירמיה, וכ"כ הרשב"א שם בשם רבינו. 72 צב ב. 73 בנדפס: גמרא. 74 עיין מש"כ על דברי רבינו הנו"ב מהדו"ת חאה"ע סי' קנה, ועיין בחת"ס חאה"ע ח"ב סי' עא וסי' צא, ועיין בק"א בערל"ג ובישרש יעקב, מש"כ בזה, ועיין בשו"ת רע"א מהדו"ת סי' מג. 75 כדאינתא בפ"א תרומות מ"ב. 76 לעיל קב ב, לקמן קו א. 77 קי א. 78 פי"א ה"ט. 79 לפנינו "וכן קטנה שחלצה" ליתא.

בין עומד בין יושב בין מוטה כשרה, ומכאן מוכיח בפרק בתרא דמו"ק (כא, א) דועמד ואמר לא בא ללמד עמידה. והא דתניא בספרי ועמד ואמר לא חפצתי לקחתה מכאן שצריך לחלוץ מעומד אותה דרשה אסמכתא בעלמא היא שאם היתה דרשה גמורה אף בדיעבד נמי היתה פסולה דהא כתיב [בה] ככה שהיא עיכובא, שמא יחשוב אחד מן התלמידים והלא מועמדו שני האנשים דרשינן (שבועות ל, א ותד"ה מצוה) בעלי דינין בעמידה לכך צריך לפרש הטעם שבמקום שיש מעשה כתוב אחר העמידה כגון ועמד ואמר אין במשמע עמידה ממש אלא כך הלשון וכן בלשון חכמים קטנה שלא מיאנה והגדילה ועמדה ונישאת אבל ועמדו שני האנשים אין כתוב שום מעשה אחר העמידה הילכך לעמידה ממש בא (ע"פ סה"ת שם):

ע"י יבוס פ"ד הלך ו, ז ומ"מ, טז, כט"לא, אה"ע קסט סע"י ח, יב, מד.

תנן (א, קא) חלצה במנעל שאינו שלו או בשל שמאל בימין חליצתה כשרה, חלצה ברגל שמאל חליצה פסולה שאנו למדין רגל רגל ממצורע שכתוב בו רגלו הימנית (שם קד, א). כתב מורי אפילו הוא איטר חשוב בימין מאחר שהצריכה תורה ימין בפירוש תדע שהרי און און לרציעה שאנו למדין ימין שם אין שייך לחלק שהרי אין כח בזו יותר מבזו. הילכך לכתחילה צריך מנעל שלו ושל ימין ודווקא דיעבד כשר כדאמר רבאי לאביי (קג, ב) הב ליה של ימין ואקני ליה (סה"ת שם). וצריך שיהא במנעל שתי רצועות ארוכות תלויות וראשיהן תפורות למנעל אע"פ שיש שם קרסים שמחברין אותו למעלה (ע"ש רש"י ד"ה אע"ג), ויכרוך הרצועות סביב למנעל ברגלו ויקשור שניהם יחד שני קשרים כדאמרינן בפרק מצות חליצה (קב, א) האי דידן אע"ג דאית ביה חומרתא קטרינן ביה מיתנא, חומרתא הם הקרסים מיתנא הם הרצועות, ומשמע הלשון שהרצועות עיקר⁴ (ע"פ סה"ת שם ע"ש). ומפרש בירושלמי כיצד יהיה עושה קושרו כדי שיוכל להלוך בו ואחר כך קאמר רבי יוחנן בריה דרבי הילל עונבו כדי שתוכל להתירן באחת מידיה, כיצד היא עושה מתירתו בימין ותופסתו בשמאל ושומטת עקב בימין וגורתו בימין⁵ כדי שתהא חליצה והתרה בימין, ויש שעושיין קשר ועניבה על הקשר לקיים דברי הירושלמי (ע"פ סה"ת שם ע"ש וכתד"ה ואע"ג). והמנעל יהיה כולו תפור מרצועות עור ולא מחוטי פשתן וקנבוס כדאמר רב (שם קב, ב) סנדל התפור בפשתן אין חולצין בו שנאמר ואנעלך תחש, ולא כלשון אחר שפירש רש"י תפור בפשתן שהוא מנעל עור ויש בתוכו בגד פשתן כמו שתופרין לבד בתוך המנעלים, שבעניין זה נראה שהוא מותר כמו סנדל של עץ דתנן (א, קא) כשירה ומעמידה (קג, א) במחופה עור ואנפליא של בגד פסולה ומעמידה באין מחופה עור (קג, א) לכך נראה כלשון שני שתפור ממש בפשתן (סה"ת שם וע"ש). כתב רבינו יהודה במסכת שבת פרק *כמה אשה (ס, ב) כיון דתפרו בפנים וכו', משמע מכאן שהיו רגלין לתפור סנדליהם מבחוץ ומנעל מבפנים כמו שאנו עושיין ונפקא מינה לעניין חליצה, מיהו עכשיו אנו רגלין לחלוץ במנעל שאין סנדל מצוי בינינו דסנדל מעור שלוק הוא מכל מקום נראה שצריך לתופרו מבחוץ⁶ זה לשון רבינו יהודה. ופירשו ר"ת (יבמות קב, ב תד"ה ואנעלך) שצריך שיהא המנעל מבהמה טהורה דומיא דתחש ולא מעור סוס וכלב. ופלא הוא מניין לו זה כיון

(ד) ר"ת רגלין

ג. בימין, ד"ר וכו' בב"י בשם סמ"ג. ובהגהות ר' העשיל, חולץ בימין. ג. דווקא, ד"ר. ד. לפנינו, רב יוסף. ה. הוא, ד"ר. ו. חנינא, ד"ר וכו' בסה"ת. ובירושלמי, חנניה.

- לשון סה"ת "אלמא רצועות צריך במנעל" וי"ל שצריך שניהם, ובלשון רבינו י"ל דרצועות עיקר ע"י בהגר"א סי' קסט ס"ק עב.
- כ"ה בסה"ת ובירושלמי. ובתוספות הגירסא " בשמאל" וכ"ה בהגמ"י.
- פירוש, דלכתחילה צריך לחלוץ בסנדל כדאיא בדין קב, א ובה צריך תפירה מבחוץ, ומסיק דאף דאנו נוהגים לחלוץ במנעל מ"מ צריך לתופרו מבחוץ כדי שיהיה דומה בכל מה שאפשר לסנדל. (ע"י בהגר"א סי' קסט ס"ק נו).

ו"מ"ש רבינו ויש אומרים שהוא חולץ בשתייהו במנעל של ימין יו וינעול המנעל על רגלו וכו' עד כמו פגימה וכו'. זה לשון ביטין ובמנעל של שמאל בשמאל. כן כתב במרדכי (סי' נו ד). הראב"ן בספרו (דף ק"ג) [מסכת יעמוט סי' נג] אהא דקאמר שיש אומרים כן. ובסמוך אכתוב דברי הר"ן דין זה: ו"מ"ש אב"י בפרק מלות חליצה (ק"ג) דלחן חולצין ממנעל לכחלה מאי עממא אם שולט בשתי רגליו וכן היא בשתי ידיה אז יעשו בש"י ימין. חליצתו משום דהו פנתא מעל וארקתא מעל דמעל וכו' פנתא הוא

עור המנעל עצמו שנוגע לרגל וארקתא הוא הרצועה שקושרין בו המנעל והוא על הפנתא שעל הרגל וקרא כמיז (דברים כה ט) וחלצה נעלו מעל רגלו ולא מעל הפנתא. ולהכי ראיתי וקניס הראשונים שהיו נוקצים המנעל נקצים נקבים סמוך לרגל לקיים וחלצה מעל רגלו שהפנתא הרצועה אחלפתא דחליצה היא דאמר רבי ינאי (שם ק"ג) בין שהמיר הוא וכו' וקושרין הרצועה למטה ממנעל סמוך לרגל ומוחזין מן הגובה של המנעל ומן השפה של פיו שיהא מקלט רגלו גלוי שם ושם כנגד הכשר תהא קשר הרצועה וקושרין קשר ולא ענינה דוחלצה נעלו מעל רגלו זעין גם הסרת הרצועה עם שמיטת הרגל שלא יהא דבר חוזק בין רגלו לקשר הרצועה ולא בין מנעל לרגל אלא המנעל וקשר הרצועה יהיו על צד רגלו עכ"ל:

ויש אומרים שהוא חולץ בשתייהו במנעל של ימין בימין ובמנעל של שמאל בשמאל אבל אם שולט בשתי רגליו וכן היא בשתי ידיה (מג) אז יעשו בשל ימין ויש אומרים [מג] שאיטר חולץ בימין שלו שהוא שמאל של כל אדם. והכי מסתבר (כ"ב) דבכי האי גוונא אמרינן בתפילין שמניח בשמאלו שהוא ימין כל אדם: כו וינעול המנעל על רגלו כשהוא יחף ולא על בתי שוקים (מד) שלא יהא מעל דמעל. ומטעם זה יש מדרקקים (מה) שלא יהא טיט דבוק במנעל בפנים שלא יהא מעל דמעל: כה ויקשרנו קשר גמור ולא בעניבה ויש אומרים שצריך שני קשרים

קשר ולא ענינה דוחלצה נעלו מעל רגלו זעין גם הסרת הרצועה עם שמיטת הרגל שלא יהא דבר חוזק בין רגלו לקשר הרצועה ולא בין מנעל לרגל אלא המנעל וקשר הרצועה יהיו על צד רגלו עכ"ל:

ועיקר דימין. וכיון דאיטר אין לו ימין יצא איטר אין לו תקנה וכן דעת הרמב"ן ז"ל (יעמוט ק"ד) ב. אכל אחריס אומרים דאיטר משום מוס הוא נפסל ולא מפני שאין לו ימין ולפי זה חולץ בשתייהו משום ספיקא אי חולצין בחד ידיה או בחד מיניה עכ"ל. ונמוקי יוסף פרק מלות חליצה (ג: גטוס) הביא סברות אלו וכתב שהרשב"א ז"ל (חולין נ: ד"ה א"ת ליה) הניח הדבר בצ"ח עיון (ב): כו וינעול המנעל על רגלו כשהוא יחף ולא על בתי שוקים שלא יהא מעל דמעל. כן כתב המרדכי בפרק מלות חליצה (יש סי' נו) וכתב ואע"ג דמנעל של עץ כשר (יעמוט ק"ה) ומוקי לה בגמרא (ק: ג) במסופה עור וכן חנפיליא של צד (שם) היינו לפי שחפזים יחד והיא מנעל אחד אבל מנעל על בתי שוקים איקרי מעל דמעל עכ"ל וכן כתב בספר התרומה (סי' ק"ג לו ע"ג): ו"מ"ש ובמטעם זה יש מדרקקים שלא יהא דבוק במנעל בפנים שלא יהא מעל דמעל. כן כתב גם המרדכי בשם אבי העזרי (סי' תמ"ד ע"ה). ובמטעם זה כתב עוד וצ"ח לרחוק רגלו הימנית יפה יפה: כז וכתוב בהגהת מרדכי (סוף סי' ק"ז) שהיצט קושר כנף המנעלים למעלה משוקו כדי שפאה ראית הדיינים היטב שלא תהא חליצה בין רגלו ובין המנעל:

כה ויקשרנו קשר גמור ולא בעניבה ויש אומרים שצריך שני קשרים זה על זה. זה לשון סמ"ג (עשן נג קלו ע"ג) יכרוך הרצועות סביב למנעל ברגלו וקשור שניהם יחד שני קשרים ומפרש בירושלמי (פי"ג ה"ה) כיצד הוא עושה [קושרין] כדי שיעול להלן זו ואח"כ קאמר רבי חנינא בריה דרבי הלל עונבו כדי שמוכל להמיר באחת מידיה כיצד היא עושה ממירחו דימין וחופסתו בשמאל ושומטת עקב דימין וגוררתו דימין כדי שפאה חליצה והתרה דימין ויש שעושים קשר וענינה על הקשר לקיים דברי הירושלמי עכ"ל. והמסופות (ק"ג ד"ה ואע"ג) והר"ש ז"ל (סי' ד) כתבו ברש"י אהא דלמרינן והאי דין אע"ג דלית ביה חומרתא קטרינן ביה מיתנא כי היכי דפיהו חליצה מעלימא ירושלמי כיצד הוא עושה קושרו כדי שיהא יכול להלן זו מאליו רבי חנינא בריה דרבי הלל אומר עונבו כדי שיהא יכול להמירו באחת מידיו וכו' ונהגו האידנא לקשרו בקשר גמור (כ"ב) עכ"ל. וסיים בה הר"ש דקיי"ל (שם ק"ג) דענינה לאו קשירה היא לענין שבת. עד כאן. והמרדכי (יש סי' נו) כתב זה הירושלמי וכתב עליו נראה דרבי חנינא עיקר אי"כ לא יהדק הקשר השני. עד כאן (כ"ד). וסמ"ק כתב שם (סי' קפ"ה סידור חליצה לרבינו פרץ) בשם רבינו פרץ כשקושר לריך

דרכי משה

(כ"ב) וכן פסק המרדכי (סי' נו ד). וכתב והוא הדין אם היא איתרת יד תחלוץ בימין ידיה שהוא שמאל כל אדם: (כ"ג) ובסדר פ"א חליצה שלנו (מהרי"י מרגלית סימן ה סעיף כ"ב) פסק לחלוץ בשתייהו: (כ"ג) וכן הוא בהגהות מיימוני פרק ד' (אוח ט): (כ"ד) וכן הוא שם בהגה"ה (דף תס"ד ע"א) (סו"ט ק"ז ויש סי' ק"ט) פא. ובסדר חליצה שלנו פסק דיעשה קשר ועניבה ומהרי"י מינץ פ"ב כתב ויש סדרים שכתוב

פרישה

(מג) או יעשו בש"י ימין דהכי אמרינן גבי תפילין. (באור חיים סימן כ"ו. כמות פס"ט): (מד) שלא יהא מעל דמעל. ואע"ג דמנעל של עץ המסופה עור כשר היינו משום שחפזין יחד: (מה) שלא יהא דבוק במנעל וכו'. וכן נמי מהאי עממא רוחצין הרגל של ימין מטיעו שעליו. מרדכי: (ויש אומרים שצריך שני קשרים. ומהרי"י מינץ [מנץ] שעושים ג"כ ענינה והקשר השני אל יהדק שמוכל להמירו דימין. כמות פס"ט):

דרישה

[מג] [שאיטר חולץ בימין שלו. כתב בארוחת חיים (ח"ב הל' חליצה סי' א ע"ג 181) שצריך שיעבור החולץ בפני הדיינים מרחק לרוח עד שיראו באיזו רגל יפסיע בה תחלה שוה היא ימינו וכו' חולץ. ובמרדכי (סי' נו) דהוא הדין אם היא איתרת יד תחלוץ בימין ידיה. כמות פס"ט):

הגהות והערות

פ' לפנינו בר"ן, הר"ם במז"ל. וטעות סופר הוא וצריך לומר הרמב"ן ז"ל וכמו שהעתיק הבית יוסף: פ"א בנדרים אות כה דלמן קודמת והיא אות כג, ואותיות כג, כד הן שם אותיות כד, כה: פ"א ועיין שם סימן קכ שהעתיק דברי רבינו פרץ שבסמ"ק שכתב לעשות שני קשרים זה על זה: פ"ב עיין בסדר חליצה שכש"מ מהרי"י מינץ וסדר חליצה למהרי"י מרגלית סימן ה סעיף כה והגהה יח שם:

יבמות ק"ג ע"ב ד"ה של תקרות] לכוין כונתו ג"כ [ד]מה שכתב שהקריב ומסרהו לע"א, קאי על הזמנה ולא על המנעל: סעיף ב"ה (כ"ד) יש אומרים שחולץ בשתייהם. אע"ג דכתב בסמוך [סעיף כ"ד בהג"ה] אם היא איטרת דחולצת זימין דידה, מ"מ ניכס ממתינין משום דליחא גזירה

כ"ד ע"ב שולט בשתי רגליו וכן היא בשתי ידיה יעשו בשל ימין (ואם היא איטרת יד תעשה זימין דידה שהוא שמאל כל אדם (טור בשם י"א)).

כ"ה אטר ברגלו (כ"ד) פיש אומרים שחולץ בשתייהם במנעל של ימין בימין ובמנעל של

ציונים ומקורות (עב) טור. (עג) אינו מפורש בטור, ומקורו בד"מ אה כ"ב* בקצר בשם המרדכי יבמות סי' נ"ז (בשם ראבי"ה סי' תתצ"ד תיקון חליצה). (עד) טור בשם י"א, והוא במרדכי שם (בשם ראבי"ה שם) בשם יש מרבוותיו.

זהו דלרין דוקא ימין ממש. וצפירוש חליצה [סעיף מ'] כתב לחלוץ בשתי רגליו בפעם אחת, מחלוץ זיד אחת מרגל אחת וצידה שניה מרגל שניה, דאם מחלוץ זה אחר זה, הוי חליצה פסולה. וצ"ח [אות ט"ו] כתב דמנהג ה"ה לחלוץ זה אחר זה, ויכונו היבס והיצמה לחלוץ זזה שע"פ הדין הוא לחלוץ:

נחלת צבי

ולא דמי לחפלין דאולינן צמר דידה ומינה נשמאלו שהוא ימין של כל אדם, משום דהאם זיד כהה חלה רחמנא [מנחת ל"ז ע"א], משא"כ הכא יש סברא לומר כיון שהצריכה המורה צפירוש ימין, שהרי בחוץ און לרציעה שאנו למדין ימין אין שייך לחלק שהרי אין כח זכו יומר מצוה, שיש לחלוץ זימין של כל אדם. מ"מ כיון שיש לומר שאולינן צמר דידה, משום ספיקא כדי ללחץ חולץ בשמיהן. אכל יש מי שנסתפק וסבר שאין לו תקנה משום דכבר אין לו ימין. ונדהגו כסברא הראשונה. וכמעט עליו מ"ו ז"ל [ב"ח אות ט"ו], וצ"ח צפירוש סדר [חליצה סעיף מ'] כתב לחלוץ בשמיהן [כבת אחת], ורצונו לא נהגו כמותו אלא חולצת זיד אחר זה, ותקנה למה שמשש צ"ח שמה תהיה חליצה פסולה, הוא שהיהו הדיינים ליבס שמהא דעמו בשעת חליצה נצאומה חליצת רגל שהדין הוא לחלוץ זזה הוא מכיון לפטור זזה יצמחו, וכן היצמה מהא

פירוש, סנדל שהיה לז"ד מיוחד לחליצה, נמי לאו להילוכא עבד, ומשני אילו מסגי זיה שליחא דזי דינא מי קפיד עליה דיינא: סעיף ב"ד לט. יעשו בשל ימין. דשולט בשמי ידיו דינו ככל אדם: מ. ואם היא איטרת. טעמא דמילתא נראה לענ"ד, הואיל דלא מינוו בש"ס שמהא זריכה לחלוץ דוקא זיד של ימין, אלא שנהגין כן ע"פ ירושלמי [יבמות פ"ב ה"א] שהביאו התוס' והרא"ש [שם] בפרק מ"א חליצה [תוס' ק"ב ע"א ד"ה ואע"ג, ורא"ש סי' ד], אם כן ודאי באיטרת, אף (ש) אם היה הדין דעמא האומרים גבי רגל שלעולם בעינן דוקא ימין דעלמא, והיא דעת סמ"ק [סי' קפ"ה] וסמ"ג [עשין ג"ב], אפ"ה זיד מתקנה לתימר דחולצתו זיד ימנית דידה, כיון דאפילו אם חלצה זיד שמאלית כבר נדעבד: סעיף ב"ה מ. שחולץ בשתייהם. מפני ספיקא אי אולינן צמר דידה, או זימינו שהוא שמאלו ומיזיל צמר מיניה,

באר הגולה

סעיף כ"ד ע. טור נכס (סמ"ג) י"א. * והוא במרדכי יבמות סי' נ"ז בשם ראבי"ה סי' תתצ"ד. סעיף כ"ה פ. שם [בסור] וסם [במרדכי].

ביאור הגר"א

סעיף כ"ד צא. שולט כ"ו. כמ"ש נחפלין צמח צמח פקח (ב') [ג] דמנחות [ל"ז ע"א]: צב. ואם היא כ"ו. כמ"ש שם נחפלין: סעיף כ"ה צג. אטר כ"ו. סמ"ג [עשין ג"ב] וסמ"ק [סי' קפ"ה] כתבו דודאי לא שייך שם משום כח זימין יומר משמאל, אלא גזרת הכמות ירימה כ"ו, והקשו מאי איבעיא ליה והא אמרין צמח פ"ג דמנחות [ל"ז ע"א] כהה [שמות י"ג ט"ו], אומה שהיא כהה, אכל צמה שהקפידה מורה ימין או שמאל או שאר זכר, מספקא לן אי צמר דידה אולינן או דעלמא:

בב"י כשצוה חליצה. סמ"ג

באר היטב

סעיף כ"ה כ"ו. בשתייהם. ומחלוץ בשתי רגליו בפעם אחת, מחלוץ זיד אחת מרגל אחת וצידה שניה מרגל שניה, דאם מחלוץ זה אחר זה הוי חליצה פסולה. כ"ח צפירוש סדר חליצה סעיף מ' ע"ש. וצ"ח [אות ט"ו] כתב דמנהג הוא לחלוץ זה אחר זה, ויכונו היבס והיצמה לחלוץ זזה אחר זה, ואם הוא שולט זכ' רגליו, חולץ זימין כל אדם, עיין בסדר חליצה בקצ"ח מה שכתבתי שם, וסעיף מ' צפירוש סדר חליצה, ונראה [הגה"ט] סעיף ע"ה, ונמשכת שנות יעקב (מ"ב) [ה"א] שאלה ק"ע. * [ועיין ש"מ שז יעקב [ח"ב] שאלה (ל"א) [ל"ו] דאלה שהיה עוקם נרגלו הימנית ולא היה יכול לחלוץ ליצמה, והעלה שאין לעגן אותו אם הוא פנוי להיות שזי זלא אשה מתמת חרט רבינו גרשום, ע"ש]:

פתיח תשובה

סעיף כ"ה כ"ד. שחולץ בשתייהן. עיין באר היטב [סק"ז] עד וב"ח [אות ט"ו] כתב דמנהג הוא לחלוץ זה אחר זה, ויכונו היבס והיצמה כ"ו. ובב"ח [שם] מסיים בה ו"ל, דהשתא אין כאן חששא דחליצה פסולה, דכיון דשניהם נכתבו שלא תהא נפטרת מזיקתה כלום בחליצת אותה רגל שאינה בדין, אינה חליצה כלל, וכאילו לא חלץ לה, ולא פסלה על האחיך בחליצה זו, והכי נקטינן וכך אני נוהג, עכ"ל. וכן מבורר בסדר חליצה של מהר"ם [ר' יוחנן] אות נ"ט סי' ו' ואת ע"א ופ"ד ע"ש, וכ"כ בתשובת מהר"ם לובלין סי' ט' ע"ש באורך. ועיין בתשובת נודע ביהודה ונציא [אה"ע] סי' קנ"ה שכתב על דבר איטר ברגלו, הנה פשוט הדבר שחולץ בשתי רגליו דהיינו בזה אחר זה כדברי הב"ח, ולא משתייהן בבת אחת, הוא יותר טוב להיותו בזה אחר זה [בתשובת מהר"ם לובלין שם מבורר הטעם, דאילו לפסק הב"ח שתחלוץ הב' מנעלים בבת אחת בשתי ידיה, איכא למיחש שמא תכתובין לזה שאינו ימין ע"פ האמת וכמ"ש מהר"ם וי"ל [סי' קפ"א] בענין שני גיטין בבת אחת, אבל כשחולצת זה אחר זה, אין שום חשש, כמו בנותן שני גיטין זה אחר זה, ע"ש, ופי"ה בזה בספר גט פשוט לעיל סימן קכ"ט סי' ק"ד. ולענ"ד נראה עוד טעם, דאילו לדעת הב"ח נמצא שלאחד מהם היא חולצת ביד שמאלה, והרי לכתחילה בעינן שיהא בידה הימנית כדלקמן סעיף ל', ושתאמר בפירוש שבוה שהדין נותן שהוא הכשר לחליצה בו מכותה למצות חליצה, ובוה שאינו נחשב ע"פ דת תורתנו להיות כשר לחליצה אינה מכותה למצות חליצה כלל רק כמתעסקת ופושטת מנעל משיש נכרי. וחשש חליצה פסולה לחזור על כל האחים אין כאן, כיון שאומרת בפירוש שזה שאינו ע"פ הדין אינה עושה לשם חליצה כלל. ועוד, שעיקר הדין [ד]חליצה פסולה שתחזור על כל האחים אינו מוסכם, וגם התוס' [יבמות כ"ו ע"ב ד"ה וחליצה] כתבו דדוקא

ראש פינה - עקבי הבית

סק"ב"ד. ביד אחת מרגל אחת ובידה שניה כ"ו. דאף ולכתחילה זריכה לחלוץ זימין דידה כמ"ש לקמן סעיף ל', מ"מ כיון דדעבד צמר נשמאלה כמ"ש שם הרמ"א, לכן לאו אפטר בענין אחר הוי כדעבד ולכתחילה נמי מעשה...:

לשבת הסופרים

סעיף כ"ה. איטר. כ"ג, אם אחר כך הוא אומר שהוא איטר, עיין משו"ב [אה"ע ח"ב סי' צ"א]:

שי למוצה

סעיף כ"ה. יש אומרים שחולץ בשתייהם. כ"ג, עיין ש"מ תשנ"ח ח"א סי' (קס"ג) [קס"ג]:

גליון מהר"א

סעיף כ"ה. אטר ברגלו יש אומרים שחולץ בשתייהם. עיין פירוש רש"י פקח ג"ד הגשה [ח"ו] כ"ג ב' ד"ה אם ליה ולא עגיל. עיין משו"ב חוט השני סי' כ"ח. עיין מ"ש בגליון ה"ש [בפירושו] (ב) סדר חליצה סעיף מ':

חידושי הגר"א

ג] סעיף כ"ה. יש אומרים שחולץ בשתייהם. כ"ג, ומ"מ נחמד רגל ימין אין תקנה לחלוץ נשמאל לט"ע. משו"ב הרמ"א סי' (קנ"ג) [קנ"ג]. ועיין בספר מעין התכנה לבעל עני אריות דף (ל"ז) [ל"ז] ע"כ [בהנהגות רועה הדיינים תש"ו]: ד] ב"ש סק"ב"ד. וב"ח כתב דמהנהג. כ"ג, נמשכת כנס שלמה [אש"ר] סי' נ"ו כתב דמהנהג בשלנויך שהיבס מתכ"ר ברגל ידו ידקמס בקרקע, ואח"כ מצינה זידה שמאלית ב' רגליו בבת אחת, ואח"כ מחלו זידה הימנית ב' עקבי המנעלים ביחד, ומעשה בענין שמאלת ב' המנעלים יחד, ואם ע"ז אי אפשר לו ליבס לעמוד ממתינים לו לט"ע. ועיין משו"ב שני המאומות הגדולים סי' י"ד:

סעיף כ"ו (כה) שלא יהא מעל דמעל. וזדענד הוא חלטה פסולה. ואם חולץ גם הנמי שוקיים, כשר, כ"כ הר"ש [יבמות פ"ב סוף סי' ד'] וכן

שמאל בשמאל (ע) ויש מי שנסתפק לומר שאין לו תקנה (ונהגו כספר הרמב"ם ויעיין לקמן בפירוט הסדר סעיף מ').

מוכח נש"ס [שם ק"ב ע"א]. אצל מה שמדקדקין לרחוק (רגליו) [ירמיהו] ולדקדק שלא יהא שום דבר דבק במעלה, אינו אלא חומרא צעלמא לכחמילא:

בו ע"פ יבמות המנעל על רגלו כשהוא יחף ולא

על בתי שוקיים (כה) שלא יהא מעל דמעל ומטעם זה יש מדרקקים שלא יהא טיט דבוק במנעל מבפנים (ע) וגם מטעם זה יש מצריכים לרחוץ רגלו הימני יפה יפה.

צינום ומקורות (ע) ר"ן חולץ ל' ע"א מדפי הר"ף בשם הרמב"ן יבמות ק"ד ע"א וחולץ צ"ב ע"ב, ונ"י יבמות ל"ג סוף ע"ב מדפי הר"ף בשמו. ב"י. (ע) טור. (ע) מרדכי יבמות ס"ו ב"ש רב"ה ס"ו תמצ"ד תיקון חליצה. ב"י.

נחלת צבי

סעיף כ"ו מב. שלא יהא מעל דמעל. ולא דמי למנעל של עץ ומטעם עור דכשר זדיענד [כדלעיל סעיף כ"ב], היינו לפי שחפורים יחד והיו מנעל אחד, אצל מנעל על בני שוקיים איקרי מעל דמעל:

באר הגולה

ג. הר"ן נרש פרק גד הנשה [חולין ל' ע"א מדפי הר"ף] נשס הרמב"ן [יבמות ק"ד ע"א, וה"י צינמות סס [ל"ג סוף ע"ב מדפי הר"ף] נשס הרמב"ם [חולין צ"ב ע"ב ד"ה אית ליה] מנרימא נכרות דף מ"ה ע"ג. סעיף כ"ו ק. טור, ונ"כ המרדכי נשס אצ"ה סס צינמות [סי' ג'] וספר המומה [סי' קל"ג]. ה. מרדכי [שם] נשס אצי העורי [ראב"ה ס"ו תמצ"ד תיקון חליצה].

ביאור הגר"א

צ"ה. ויש כו'. מנרימא נכרות מ"ה צ' דלעור פסול, ופירש לפי שאין לו ימין כלל, אצל כסרל הרמב"ם פירשה סס משום כשימולא והו' מוס, ודוקא שולט נשמי ידיו כו' נכרימא אמתלא צשמלל כמ"ש סס: סעיף כ"ו ק. טור, ונ"כ הינו ק"צ א' הינו דמי אילמא כו': צו. ומטעם זה כו' וגם כו'. כל זה אינו אלא חומרא צעלמא:

באר היטב

סעיף כ"ו כז. מעל דמעל. וזדענד הוא חלטה פסולה. נ"ש [סק"ה]: כח. לרחוץ רגלו. זו חומרא צעלמא לכחמילא. נ"ש [סק"ה]:

פתחי תשובה

ברישא וכו' פעמים עבר של שמאל תחילה, ודנהו לשולט בב' רגליו וחולץ בימין, ואחר החליצה מוציא קול שהוא איטר ורוצה לרחוק ליתן לו עוד מעות, אי נאמן בזה. וכתב הגאון רע"ק ז"ל שדעתו נוטה להקל כי בנידון דידן אין עוד אחים, ואם היה אומר שהוא איטר היה מניחין לו לחלוץ בב' רגליו, והבי"ד אמרו לו שמוכן אצלם גם מנעל של שמאל, וא"כ היה בידו לחלוץ חליצה הגונה והיה נאמן בדבריו שאינו איטר, ושוב אינו חוזר ומגיד, דאף אם הנאמנות מכה בידו אמרינן ביה אינו חוזר ומגיד כו'. גם הו' ספק ספיקא, ספק אינו איטר, וספק כהפוסקים דאיטר חולץ בימין דעלמא, ואף לאוסרים הוא מכה ספיקא דאיבעיא כו'. גם יש לדון דאין אדם משים עצמו רשע, דנטל ממון שלא כדון. אך לא רצה להחליט להתיר עד שיסיים חתנו הגאון המחבר הנ"ל. והוא ז"ל השיב באריכות, ותורף דבריו להסכים להתיר אשה הנ"ל לשוק, כי מ"ש חותנו הגאון ז"ל דאף הנאמן מטעם הואיל ובידו ומה לי לשקר, נמי אמרינן ביה אינו חוזר ומגיד, זהו ברור באין ספק, דהא ש"ס ערוך הוא בקדושין ס"ד ע"א כו'. ומ"ש דהכא איכא כו', לכאורה יש לפקפק על זה דהא ד' דעות יש בכאן כו' [עייין בפירוט סדר חליצה סעיף מ'], וא"כ ספק זה דאולי הלכה דאיטר חולץ בימין דעלמא, רוב הפוסקים מתנגדים, ואדרבה ספק ספיקא להחמיר יש, דילמא אין לו תקנה, ואח"ל יש לו, דילמא בתי דידה אולינן. אמנם חזי לאיצטרופי דברי הגאון מו"ה זלמן עמריך ז"ל בספרו ששה זרעוני ערוגה [פלפל ג'] שכתב הכרחים גדולים שאין איטר ברגל כמובן שעוקר רגל שמאל תחילה, דלא איכפת לן כלל בהא, רק איטר הוא לשון אוטם בכח האבר ההוא, כאיטר יד שנחלש ימינו, והי"נ נחלש כח רגל ימינו עד שגורר רגל הימני בתי השמאלי כו' [עייין ברש"י שופטים ג' ט"ו] בפסוק אטר יד ימינך, והנראה שכיון האמת, ואם כי חלילה לעשות מעשה, אבל עכ"פ חזי לאיצטרופי לספק ספיקא, דאפשר דכל הפוסקים ס"ל הכי ואין כאן בנידון דידן איטר כלל כו'. וגם מ"ש חותנו הגאון דיש לדון דאין אדם משים עצמו רשע שנטל ממון שלא כדון, נכון היא. ויש להוסיף עוד, [הנאמר שנטל שכרו כפועל ועליו החליטים פעולתו, שוב אינו נאמן שלא עשה פעולתו כראוי אם לא אמרו בפעם ראשון שמצאו, כמו שהסביר הר"ן בקדושין דף רל"ח ע"ב כ"ש ע"א מדפי הר"ף], ורמז עליו הש"ך יר"ד סימן קכ"ז סק"ג כו'. ועוד נ"ל, הכא שניסוהו בב"ד וד' פעמים עבר ימינה ברישא וכו' פעמים עבר בשמאלו, והשאת אי ס"ד שהוא איטר וברמאות להטעות הבי"ד עקר ימינו, א"כ רמאי ברמיתו זהיר והיה נוהר לעקור ימינו לעולם, דהכי קר"ל כרב זכיד ב"ב קס"ו ע"ב, ואפילו אביי נמי לא אמר אלא אם במשך זמן מה קרו ליה ועני, אבל השתא באוהו מעמד עצמו דעסיק ובה ברמאות שלו, בודאי מיהדר זהיר, וא"כ הכא מדלא זהיר ש"מ אינו איטר, וטבא זו נראית נכונה וחזי לאיצטרופי. ומסיים, מ"מ נ"ל [נתוב לומר לו אין אתה נאמן ואיתתא דא שריא, אך אם אתה יודע בנפשך שהאמת אתך וחושש למכשול, ורוצה אתה לחלוץ לה שנית באפס דמים ולא שום הנצחה ולא משך זמן לצעורה, אזי היא תחלוץ לך, ואז אם ישמע ויתרצה לך, אפשר דאסורה להנשא מדינא עד שתחלוץ שנית, דהוא נאמן, דמה לו לשקר וגם להבזות עצמו, דש"ס פ"ב דסנהדרין י"ט ע"ב] מחשיב חליצה לבזיון וזילותא, והו' קצת כמו מתוך שנאמן אתה להפסיד שחרך [גישין נ"ד ע"ב] כו', וגם אינו משים עצמו רשע שהרי דרך תשובה אומר כן, על כן יש לחוש, עכ"ד ע"ש]. ועייין בתשובת חוט השני סי' כ"ח שנשאל ג"כ על מעשה כיוצא בזה, רק שבועבדא דידה לא היה שייך לפלפל אם להאמינו בזה, כי נזכר שם שאח"כ נחברו בכיורו גמור שהוא איטר, והחלוץ נתכוין להטעותם ולפטול חליצה כדי שיהא אבי היכמה ציית דין עמו, אך נסתפק השואל אם כדיעבד חליצה כשירה כאיטר אפילו ברגלו הימנית, ואם זה נקרא דיעבד או לא אחרי שהחלוצה עדיין לא נישאת. והאר"ך שם לבאר כל הדעות בזה, והעלה שלדעת כל הפוסקים שהוכיחו דין איטר לענין חליצה, הוא שאם חלץ בימין כל אדם אפילו כדיעבד חליצה פסולה הו', ורק הסמ"ג וסמ"ק ס"ל דחליצת איטר היא בימין כל אדם, ומי הוא שיכניס ראשו בין ההרים הרמים לעשות מעשה להקל, וכ"ש דהנהו ברבאי דחמרי הו' רוב חכמה רוב מנין. ואין לומר דהיכא דאיכא שעת הדחק כמו הכא שהיבם רחוק מהיבמה יש לנו לסמוך על סמ"ג וסמ"ק, זה אינו, חדא, דלא נקרא שעת הדחק אלא כשאין תקנה לדבר, כמ"ש הרד"ך [סוף] בית ג' ד"ה ולווחא דמילתא] דהיכא דשכיח עוברים ושבים לאו שעת הדחק הוא בשביל המתנה ג' או ד' חדשים, וא"כ בנידון דידן שהחלוצה עדיין לא נישאת והיבם רוצה לחלוץ, לא הו' שעת הדחק. ועוד, דהרד"ך כתב שם דדוקא במילי דרבנן הוא דאית לן למימר כדאי הוא לסמוך עליו בשעת הדחק להקל, וא"כ בנידון דידן דהנהו ברבאי דפסלי פסלי מן התורה, לא שייך להקל בשעת הדחק, וכ"ש בנידון דידן דחזוין דנתכוין לפטול חליצה כדי שיהא ציית דין, דהא שאלו לו בשעת חליצה אם הוא איטר והשיב לאו, ודחק את עצמו להטעותם לעקור רגל ימין, והו' כנחמנה היא ולא נתכוין הוא דחליצה פסולה היא [כדלקמן סעיף מ"ה]. וגם לא מיקרי דיעבד כיון דלא נישאת והיבם רוצה לחלוץ, ודאי דצריכה חליצה מחדש [וכפי הנראה לא היו שם עוד אחים, ועל כן לא הזכיר מדין דצריכה חליצה מכל האחים], ע"ש:

ראש פינה - עקבי הבית

אם אחי דבר דנוק ברגלו והיא חוללת רק המנעל והדבר הדנוק נשאר נרגלו, הו' ממש כמעל דמעל. ואולי משום דדבר מועט נטל לנדי הרגל, וגם דלשו מקפיד עליו אף לעיין עטילה לא הו' חלטה:

סק"ה. וכן מוכח בש"ס. עיין לעיל סק"ו. לרחוץ רגלו ולברוק כו'. כן ז"ל. והנה מ"ש לנדוק המנעל הוא רק חומרא, זה ודאי נכון, כיון דאפילו יש אחי דבר דבק במנעל, מ"מ הא חוללת המנעל עס הדנוק בו [וז"ל] הו' מעל דמעל, אן

עם ציונים מהש"ך

(*) ואם הפתח גבוה מאוד לא ינתנו למעלה מכתפיו לאינו נראה שם, מרדכי (ה"ק רמ"ה) תקפ"א, ט: [א] ו. כרד הוגל שם [פ"א], ומשמע ליה דרבי יהודה ורבי יוסף שם בברייתא לא פליגי בזה: [א] ד. ברייתא שם דף ל"ד ע"א ומייתא לה מקראי: ח. שם ברייתא שם וכן כתב הטור [עמוד רפ"ח]: ט. לשון הטור [שם] ממימרא דרב יהודה אמר שמואל ודמפרש רב אבהו שם דף ל"ג ע"א וכפירוש רש"י [ד"ה כהן] והר"ם שם [ב"ק, מזה] סימן ט: [א]

ציונים א"רמ"א

עם ציונים מהש"ך

(*) במרדכי הלכות קטנות [רמ"ה תקפ"א]: [א]

הגהות והערות

[א] לפיטו הוסיף "אמר רבי יצחק אמר רב ממנה אמר שמואל", וכן כתב בירושלמי שם בהמשך דבריו: [א] י"ל דקאי רק ברישא אפשי"ף ב': [ב] (שביבתי ה"ד) [ד] הלשון אינו מדויק, כי לא הולכין בזה אחר רוב בני הבית כמנהגו ב"ש [עמוד רש"י ד"ה ואחרי] ובש"ך [פ"ק ה.]. וענין זה כתוב בספר בן איש ימני [סוף סימן טו] שם הגר"ם קיימיקי שליט"א. וענין עוד שו"ת דברי יצחק י"ד סימן קס"א: [ה] המרדכי כתב כן על איש "רגל", אך המרדכי משם [א"ת ב] העמיק "אמר" סמס. וראה מהרי"ק שם בסבב אטר "יד או רגל", וענין ש"ך ריש ס"ק ה. הנהגות רע"א ס"ק ג, ויד שאל [בילקוט מפרשים]: [א] טוסף ממנהגות זולקווא תק"ע, וכן הוא בבאר היעב"ש ס"ק ג: [א] מוקן ע"פ אמרי בינה:

(א) גובה השער. דכתיב [דברים ג, ט"ז] וקשרתם וכתבתם, מה קשירה בגובה אף כתיבה בגובה, ומה קשירה אינה בגובה ממש למעלה אף כתיבה לריכה להרחיק טפח ממשקוף. וזהו לכתחילה, אבל צדיעבד כשר צלל הרחקה מלמעלה, כן כתב ב"י [עמוד רע"ה ד"ה ומ"ש ונראה] אבל בהרחיקה מלמעלה יותר משלש כתב ב"י [שם]; עמוד רע"ה ד"ה וה"ר [שם] בשם הרמב"ם [ומזה ג, יב] דאפילו צדיעבד פסול, ולא כהטור שכתב [עמוד רע"ח] דלא שניה גם כזה אין מעכב צדיעבד, ומשום הכי כתב רמ"א דקאי אטע"ף ב' [ד] דכשר צדיעבד, דמשמע דכזה אפילו צדיעבד פסול. ומה שמזכיר

צטור [שם] דאף אם עשאה אחרי הדלת אינו מעכב צדיעבד, [א] לא אשכחן מאן דפליגי על זה כיון שזימין הוא, ומצואר צ"י [שם ד"ה כהנא] שם המרדכי [ה"ק רמ"ה תקפ"א, ט: ב] דאם הוא גבוה הרבה אין לעשות המזוזה גבוה מכתפיו דלא אינה נראה לעיניו בכניסה ויציאה, וסמך לדבר נראה לי כפסוק [שם ג, יב] (ו) לצניימו וגו' וזין כתיפיו שכן, והרורות שארצו ישכון לבטח טפי משאר ארצות, דאילו בשאר אין השאלת השכינה אלא במקום מזהה שהיא זין כתיפיו של אדם, ימין הנבנים. דכתיב [שם ג, ט] ביתך, וסתם אדם עקר כרעא ימינא ברישא, ואף אם הוא איטר מכל מקום אחר רוב בני הבית [א] אוליין: (ד) ובב"ה ה"ק פתח כו'. דכזה יש ספק איזה מהם ימין לציאה או ליציאה, על כן אוליין בטר היכר ציר. ומהו והדין הוא כך, אם התצר הוא סתום מכל צדדיו צלי פתח רק מצית לתוכו או הוה התצר כמו חדר ולא אכפת לן בזהיכר ציר הדלת, דאפילו אם היה היכר ציר בתוך הבית אוליין בטר ימין הנכנס מצית לחצר ושם עושה המזוזה. אבל אם יש פתח מתצר למצוי אחר או לרשות הרבים מלבד פתח הבית לתוכה או אוליין בטר היכר ציר, דבצאה צד דיש היכר ציר הפתח נחשב כמו בית ואוליין בטר ימין הנכנס לתוכו, וכן הוא בתשובת מהר"ל סימן ל"ד [ואת אן]. וראיתי רבים נזכרו בזה הרבה פעמים לכך כתבתי. ומצואר עוד בתשובת מהר"ל שם בשם יש בית החורף וחדר גדול כל אחד יש לו פתח לחצר, ובאיתו המחדר יש בו חדר קטן ויש לו שני פתחים אחד לבית החורף ואחד לחצר הגדול, אוליין בפתיח חדר הקטן בטר היכר ציר דידהו, דאם היכר ציר דפתח שפתח לבית החורף הוא צבית החורף והיכר ציר דפתח הפתוח לתוך החדר גדול, חייב לעשות שתי המזוזות על פתחי חדר קטן האחת לימין הנכנס לבית החורף והשניה לימין הנכנס לתוך החדר גדול. ואם היכר ציר דידהו בתוך חדר קטן, עושין שניהם לימין הנכנס לחצר קטן הן מצית החורף הן ממחדר הגדול. ואילו לא היה פתח ממחדר גדול לחצר לא אוליין בחדר קטן בטר היכר ציר היכן הוא, אלא המחדר קטן היה נחשב בכלל המחדר הגדול ועושה מזוזה צימין הנכנס מצית החורף לחצר קטן וצימין הנכנס ממחדר קטן לגדול. וב"י [שם ד"ה ויחזו בתשובות] הביא דבר זה בשם תשובת אשכנזית, ואינו מוצן, לכך בצאתי וגם להיות הלכה למעשה שגורה צפה:

ערך ד"הם א"מרה"ק"ש

בסוף [ע"ה ימין הנבנים]. זין שהיה איטר יד או רגל או לא:

הגהות רע"א

(ב) (הגה שפ"ה ב) **אם הוא אטר יד**. וזה מלמא דפשיטא, אבל במקור הדין במרדכי [ה"ק רמ"ה תקפ"א] אימא אפילו הוא אטר רגל דרך צימין בשמאל דעלמא מכל מקום מיניו צימין דעלמא. ואינו דימה לתפילין, דמזוזה הוא לשמירת כל בני צימו ולא לו לבד:

פתחי תשובה

בתוכו, כשנכנס לדרך מברך אשר קדשנו במצותיו וצונו לדרך בבית שיש בו מזוזה, עכ"פ ע"ש. וכמדרמה לי שראיתי בספר ברכי יוסף באו"ח [שם אות ב] שחולק עליו. וענין מה שכתבתי לקמן סימן רצ"א ס"ק (ג) [ד]:

לכדו דרבי צבית והוא אטר, או שכל בני הבית אטרים, אפילו הכי יעשה צימין כל אדם, ולא דמי לתפילין שהם מצות שגופו לכך אוליין בטר ימין דידהו, מה שאין כן מזוזה שהיא חובת הבית הלכך אוליין בטר ימין של כל אדם. וכן נראה דעת הר"ב שלעולם מינחה צימין, וכן נוהגין, עכ"ל:

נקודות הכסף

ומוספות דשמואל אחי לאפוקי למטות אם כן עוקר דינא דשמואל לא כתב הרמב"ם בפירוט אלא בתשעומות, אלא ודאי דפרשיות, כן נראה לי כדור דעת הרמב"ם ודלא כב"י וצ"ח שמתקן לדעתו. ואם כן משמע להדיא ממוספות ורש"י דפירא להו בהרא"ש, וכן דעת הסמ"ג ורבינו ירוחם וכמו שכתבתי. וכן דעת רבינו אליעזר ממין כספר ירוחם סימן י"ח [ירושלמי ה"ס סימן ט] ו"ל שם, אמרינן בהקומץ [שם] אמר רב חסדא [א] מזהו להניח בתחלת שלש העלין, פירוש שלא יפילה יומר אבל להגביה יותר רשאי, והטעם, כדמי רבי יוסי וקשרתם וכתבתם [דברים ג, ט] מה קשירה בגובה יד וראש אף כתיבה בגובה דלת. וכן כתב בשלטי הגבורים בהלכות מזוזה [ה, ג אות ב] ו"ל, ומזוזה בתחלת שלש העלין ולמעלה ומורי וקומי הכר [ה"ר] [אומר שמתוהה בגובה שלש העלין, ולי נראה שמשלש העלין ולמעלה מזוזה בכל מקום שירצה כמצואר בקונטרס הראשון. וכן היא שטת הפרשנים, עכ"ל. ואם כן יפה עושים כל העולם שנוהגין כרוב הפוסקים:

[ב] [ו"ה סי' ג] **אם אשכחן פתח דפ"ה כו'.** אינו, אלא הרמב"ם [שם ה] והננוקין יוסף [שם ד"ה תלמי] פליגי ומצואר צ"י, וכן דעת הב"י:

